

LBRIS

We know
books

Evanghelia după Toma

**TEXT ȘI COMENTARII
DE HENRI-CHARLES PUECH**

Volumul II al seriei „În căutarea gnozei”

Traducere din limba franceză:

RADU DUMA

EDITURA HERALD

București

CUPRINS

PROVENIENȚA TEXTELOR	6
<i>EVANGHELIA DUPĂ TOMA</i>	9
O COLECȚIE DE CUVINTE ALE LUI IISUS DESCOPERITĂ RECENT:	38
UN LOGION AL LUI IISUS PE O FÂȘIE DE PÂNZĂ FUNERARĂ	72
EXPLICAREA EVANGHELIEI DUPĂ TOMA	78
DOCTRINE EZOTERICE ȘI TEME GNOTICE ÎN EVANGHELIA DUPĂ TOMA	114

EVANGHELIA DUPĂ TOMA

Notiță introductivă. Urmărind înainte de toate să ofere cititorului textul integral la care se fac referințe sau aluzii în studiile și comentariile care urmează, prezenta traducere nu face decât să reproducă, cu autorizarea Editurii E.J. Brill, ceea ce este cunoscut îndeobște sub numele de *Evanghelia după Toma*.

Textul în limba coptă a fost stabilit și tradus de A. Guillaumont, H.-Ch. Puech, G. Quispel, W. Till și 'Abd al Masih'. Acest text a fost corectat, modificat pe alocuri sau completat în mai multe rânduri. Totuși, corpul lucrării a fost dispus altfel, fără a se menționa numărul planșelor ediției fotografice sau paginile manuscrisului. Singurul lucru indicat este numărul fiecăruia dintre „Cuvintele lui Iisus” reunite aici, numărul fiecărui *logion* sau „Spusă”. Această numerotare lipsește din manuscris, fiind deci convențională și variind mai mult sau mai puțin în funcție de opțiunile editorilor. Deși *logion*-ul 1 este greu de distins de rândurile ce îl preced – întrucât formează împreună cu ele preambulul acestei Evanghelii, fiind de fapt inseparabile – noi am continuat totuși, din rațiuni de comoditate și urmând ceea ce a fost admis în general, să estimăm la 114 totalul Spuselor și, în consecință, să le numerotăm pe fiecare succesiv.

Versiunea coptă a *Evangheliei după Toma* tradusă aici s-a păstrat într-unul din cele treisprezece codexuri, treisprezece

¹ Această scriere a fost publicată de editurile E.J. Brill, Leyde, 1959 și Presses Universitaires de France, Paris, 1959.

voluma sau rămășițe de volume descoperite în 1945 în apropiere de Nag Hammâdi, în Egiptul de Sus: este vorba de *Codexul II* al clasificării „oficiale”. Această Evanghelie figurează acolo de la pagina 32, rândul 10, la pagina 51, rândul 28. Reproduseri fotografice ale acestui document sunt date în: Pahor Labib, *Coptic Gnostic Papyri in the Coptic Museum at Old Cairo*, Le Caire, 1956, planșele 80-90, și în *The Facsimile Edition of the Nag Hammâdi Codices, Codex II*, Leyde, 1974, pp. 42-63. În versiunea de față, am ținut cont de aceste reproduceri.

Aparatul critic ce însoțea ediția din 1959 a fost în mare parte abandonat, iar notele, reduse la esențial. În legătură cu acest aspect, câteva amănunte sunt de notat:

- cuvintele plasate între paranteze rotunde () sunt adăugate din motive ce țin de sintaxa limbii franceze.
- parantezele drepte [] sunt folosite acolo unde manuscrisul a fost deteriorat, textul fiind stabilit, atunci când a fost posibil, prin conjectură și deducție.
- cuvintele plasate între paranteze ascuțite < > nu se găsesc în text: este vorba de presupuse lacune.

Pe de altă parte, trimiterile făcute pe ici, pe colo, la cutare sau cutare dintre Papirusurile Oxyrhynchos (prescurtat: *P.* sau *Pap. Oxy.*) cer să fie clarificate. Va fi de ajuns să amintim sau să semnalăm următoarele:

- „prologul” și primele șapte *logia* ale *Evangheliei după Toma* au, în greacă, paralele în *Papirusul Oxyrhynchos* 654, rândurile 1-39 (P. Grenfell-AQ.S. Hunt, *The Oxyrhynchus Papyri*, IV, Londra, 1904, pp. 1-22);

¹ *Codexul X*, dacă urmărim clasificarea lui J. Doresse și II, după cea a lui H.-Ch. Puech.

- *logia* 26-33, precum și *Logion*-ul 77 au paralele în *Papyrusul Oxyrhynchos* I, rândurile 1-44 (Grenfell-Hunt, *op. cit.*, I, Londra, 1898, pp. 1-3);

- *logion*-ul 24 (foarte fragmentar) și *logia* 36-39 au paralele în *Papyrusul Oxyrhynchos* 655, fragment *d* și, probabil, *e* și col. A 1-23 precum și col. B, 30-50 (Grenfell-Hunt, *op. cit.*, I, Londra, 1898, pp. 2-28).

Iată cuvintele tainice pe care Iisus cel Viu le-a rostit și pe care Didim Iuda Toma le-a așternut în scris.

1. Și El a spus: „Cel ce va desluși tâlcul acestor cuvinte nu va gusta moartea”.

2. Iisus a spus: „Cel ce caută, să nu înceteze să caute până când nu va afla, și când va afla, el se va tulbura, și tulburat fiind, el va fi uimit și va stăpâni peste Tot”.

3. Iisus a spus: „Dacă cei ce vă călăuzesc vă spun: «Iată, Împărăția este în cer», atunci păsările cerului vor ajunge înaintea voastră; dacă aceștia vă spun că este în mare, atunci peștii vor ajunge înaintea voastră. Însă Împărăția este înlăuntrul vostru și este în afara voastră. Când vă veți cunoaște, atunci veți fi cunoscuți și veți ști că sunteți fii ai Tatălui care e viu. Dar dacă nu vă cunoașteți, atunci voi sunteți în sărăcie și sunteți sărăcia”.

4. Iisus a spus: „Omul îmbătrânit în zilele sale nu se va codi să-l întrebe pe un prunc de șapte zile despre Locul Vieții, și el va trăi, căci mulți dintre cei dintâi vor fi cei din urmă, și vor deveni unul singur”.

5. Iisus a spus: „Cunoaște ceea ce¹ este dinaintea feței tale, și ceea ce îți este ascuns îți va fi dezvăluit; căci nu există nimic tainic care nu va fi făcut cunoscut”.

6. Ucenicii săi îl întrebară (și) îi ziseră: „Vrei tu² să postim (și) cum să ne rugăm, cum să dăm pomană, și de la ce mâncare trebuie să ne înfrânăm? Iisus a spus: „Nu mințiți și nu faceți ceea ce urâți, căci totul este descoperit în fața Cerului³. Într-adevăr, nu există nimic ascuns care să nu fie cunoscut și nu există nimic acoperit care să rămână nedescoperit”.

¹ „Ceea ce” sau „pe acela care”.

² Șic: a se citi: „Cum vrei tu...”.

³ „Cerul” (*tpe*): poate că, inițial, „Adevărul” (Cf. *Pap. Oxyrhynchos 654*, rândul 38: *alêthêia* = copticul *tme*).

7. Iisus a spus: „Fericit este leul pe care omul îl va mânca, căci leul va deveni om; și blestemat este omul pe care leul îl va mânca, căci leul va deveni om”¹.

8. Și El a spus: „Omul este asemenea unui pescar iscusit care își aruncă plasa în mare; el o scoase din mare plină de pești mici. Printre aceștia el, pescarul iscusit, găsi un pește mare și frumos. El zvârli toți peștii mici îndărăt în mare, alegând cu ușurință peștele cel mare. Cine are urechi de auzit, să audă!”

9. Iisus a spus: „Iată că semănătorul iese, își umple mâna, aruncă (semințele). Unele căzură pe drum; păsările veniră și le ciuguliră. Altele căzură pe stâncă și nu prinseră rădăcină în pământ și nu înălțară spice către cer. Și altele căzură printre spini; aceștia au înăbușit semințele și viermele le-a mâncat. Iar altele au căzut pe pământ bun și au înălțat rod bun spre cer: una a dat șaiszeci de boabe la o măsură, iar cealaltă o sută douăzeci de boabe la măsură”.

10. Iisus a spus: „Am aruncat² foc peste lume, și iată, ve-ghez până ce va fi mistuită³”.

11. Iisus a spus: „Acest cer va trece, și cel ce se află deasupra lui va trece, și cei ce sunt morți nu sunt vii, și cei ce sunt vii nu vor muri. În zilele când mâncați ceea ce este mort, faceți din el ceva viu. Când veți fi în lumină, ce veți face? În ziua când veți fi una, ați devenit doi. Dar când veți deveni doi, ce veți face?”

12. Ucenicii îi ziseră lui Iisus: „Noi știm că tu ne vei părăsi. Cine va fi [atunci] mai mare peste noi?” Iisus le-a spus: „Oriunde veți merge⁴, veți merge către Iacov cel Drept, pentru care au fost făcute cerul și pământul”.

¹ Sic: a se citi, fără îndoială, „omul va deveni leu”.

² „Am aruncat”: a se citi, poate, „eu am venit să arunc” (cf. *logion* 16).

³ Se va înțelege că lumea este cea care va fi mistuită.

⁴ Lit.: „acolo unde veți fi mers”.

13. Iisus a spus ucenicilor Săi: „Asemuiți-mă, spuneți-mi cu cine semăn eu”. Simon Petru i-a spus: „Tu semeni cu un înger drept”. Matei i-a spus: „Tu ești asemenea unui filozof înțelept”. Toma i-a spus: „Învățătorule, gura mea se împotrivește ca eu să spun cu cine te asemeni”. Iisus a zis: „Eu nu sunt învățătorul tău, căci tu ai băut și te-ai îmbătat din izvorul clocotitor pe care eu l-am măsurat”¹. Și l-a luat, l-a tras deoparte și i-a spus trei cuvinte. Iar când Toma s-a întors la însoțitorii săi, aceștia l-au întrebat: „Ce ți-a spus Iisus?” Toma le-a zis: „Dacă vă spun una dintre vorbele pe care el mi le-a zis, veți lua pietre și veți arunca cu ele în mine, și un foc va ieși din pietre și vă va arde”.

14. Iisus le-a spus lor: „Dacă postiți, veți săvârși un păcat; și dacă vă rugați, veți fi osândiți, și dacă dați pomeni, veți face rău spiritelor voastre. Și dacă veți merge într-o țară oarecare și îi veți străbate ținuturile, dacă vă vor primi, mâncați orice vor pune dinaintea voastră și îngrijiți-vă² de cei ce se află bolnavi printre ei. Într-adevăr, ceea ce va intra în gura voastră nu vă va pângări; dar ceea ce iese din gura voastră, aceea vă va pângări”.

15. Iisus a spus: „Când îl veți vedea pe acela care nu a fost născut din femeie, închinați-vă dinaintea lui și slăviți-l. Acela este Tatăl vostru”.

16. Iisus a spus: „Poate că oamenii socotesc că eu am venit să aduc pace în lume, și ei nu știu că eu am venit să aduc certuri pe pământ, un foc, o sabie, un război. Într-adevăr, din cinci câți se vor afla într-o casă, trei vor fi contra doi și doi contra trei: tatăl contra fiului, fiul contra tatălui, și ei vor rămâne singuri”³.

¹ „Măsurat”: a se citi, poate, „săpat”, „destupat”.

² Sau: „vindecați” (gr. *thérapeueîn*).

³ Lit.: „ei vor rămâne ca niște *monakhoi*” (la singular în textul copt, *monakhos*), termen ce nu poate fi tradus decât cu aproximație și putând însemna la fel de bine „singur”, „solitar”, „izolat”, „celibatar”, unic sau unificat”, „adus la sine însuși și la unitate”.

17. Iisus a spus: „Vă voi da ceea ce ochiul nu a văzut, și ceea ce urechea nu a auzit, și ceea ce mâna nu a atins, și (ceea) ce la inima omului nu a suit”.

18. Ucenicii îi ziseră lui Iisus: „Spune-ne cum va fi sfârșitul nostru”. Iisus a spus: „Ați cunoscut așadar începutul pentru ca voi să căutați sfârșitul? Căci acolo unde este începutul, acolo va fi sfârșitul. Fericit este acela care va sta la început, el va cunoaște sfârșitul și nu va gusta moartea”.

19. Iisus a spus: „Fericit este acela care era înainte de a fi fost. Dacă deveniți ucenicii mei și dacă ascultați cuvintele mele, aceste pietre vă vor sluji. Într-adevăr, aveți cinci copaci în Paradis, ce nu se clintesc nici vara, nici iarna, și ale căror frunze nu cad. Acela care îi va cunoaște nu va gusta moartea”.

20. Ucenicii îi ziseră lui Iisus: „Spune-ne, cu ce se asemuiește Împărăția cerurilor”. El le-a spus: „Aceasta seamănă cu o sămânță de muștar, cea mai mică dintre toate semințele; dar când cade pe un ogor, ea se face o creangă mare și ajunge adăpost pentru păsările cerului”.

21. Maria i-a spus lui Iisus: „Cu cine seamănă ucenicii Tăi?” El i-a zis: „Ei seamănă cu niște copii care s-au așezat pe un ogor ce nu este al lor. Când stăpânii ogorului vor veni, le vor zice: «Dați-ne ogorul îndărăt». Ei sunt despuiți cu totul dinaintea lor, pentru ca aceia să lase ogorul și să îl dea îndărăt. De aceea zic vouă: dacă stăpânul unei case știe că hoțul va veni, va veghea mai înainte ca acesta să sosească, și nu-l va lăsa să pătrundă în măreția casei sale¹, spre a-i lua bunurile. Astfel și voi, vegheați la cele ale lumii și încordați-vă șalele cu multă putere, ca nu cumva tâlharii să afle calea ce duce la voi. Căci câștigul pe care vă bizuiți, ei îl vor afla. Măcar unul dintre voi să fie înștiințat!

¹ Semitism: „casa sa regală”.

Când rodul s-a pârguit, el a venit degrabă, cu secera în mână, (și) l-a cules. Cine are urechi de auzit, să audă!”

22. Iisus a văzut niște prunci care sugeau. El le-a spus ucenicilor săi: „Acești micuți care sug sunt asemenea celor care vor intra în Împărăție”. Ei i-au spus: „Așadar, devenind precum pruncii vom intra în Împărăție?”

Iisus le-a zis: „Când veți face din doi unu, și când veți face ca ceea ce este înăuntru să fie precum ceea ce este afară, și ceea ce este afară precum ceea ce este înăuntru, și ceea ce este sus precum ceea ce este jos, și când veți face ca bărbatul cu femeia să fie un singur lucru¹, astfel încât bărbatul să nu mai fie bărbat și femeia să nu mai fie femeie, și când veți face ochi în locul unui ochi, și o mână în locul unei mâini, și un picior în locul unui picior, și un chip² în locul unui chip, atunci veți intra [în Împărăție]”.

23. Iisus a spus: „Eu vă voi alege unul din o mie și doi din zece mii, și ei vor rămâne ca unul singur”³.

24. Ucenicii săi îi ziseră: „Fă-ne cunoscut⁴ locul unde ești, căci [șocotim] că e de trebuință pentru noi a-l căuta”⁵. El le-a spus: „Cine are urechi, să audă! Există lumină înlăuntrul unui om de lumină și el luminează lumea întregă. Dacă el nu luminează, atunci este beznă”.

25. Iisus a spus: „Iubește-ți fratele ca pe sufletul tău, ai grijă de el ca de pupila ochiului tău”.

26. Iisus a spus: „Paiul care este în ochiul fratelui tău tu îl vezi, însă bârna care este în ochiul tău tu nu o vezi. Când vei

¹ Sau: „veți face din bărbat și din femeie un singur lucru”.

² „Chip”, gr. *eikôn*.

³ „Unul singur”, „unic”, *oua ouôt*, același sens ca grecescul *monakhos*, și același context ca în ultima frază din *logion*-ul 16.

⁴ „Fă ne cunoscut” sau „Arată ne”, „Învață ne”, „Sfătuiește ne”.

⁵ Sau: „pentru ca noi să întrebăm despre el”.

scoate bârna din ochiul tău, atunci vei vedea să scoți și paiul din ochiul fratelui tău”.

27. <Iisus a spus>: „Dacă nu vă îndepărtați de lume, nu veți afla Împărăția; dacă nu sărbătoriți sabbatul ca sabbat¹, nu-l veți vedea pe Tatăl”.

28. Iisus a spus: „Am stat în mijlocul lumii și m-am arătat lor în trup. I-am găsit beți pe toți, n-am aflat pe niciunul dintre ei care să fie însetat, și sufletul meu a fost cuprins de întristare din pricina fiilor oamenilor, căci ei sunt orbi în inima lor și nu văd că² au venit pe lume cu totul goi; și ei caută să părească lumea tot goi. Dar acum ei sunt beți. Când își vor vărsa vinul, se vor căi³”.

29. Iisus a spus: „Dacă trupul a fost din pricina duhului, este o minune. Dar dacă duhul (a fost) din pricina trupului, este minunea minunilor. Însă eu, eu sunt uimit de aceasta: cum [această] mare bogăție s-a așezat în această sărăcie”.

30. Iisus a spus: „Acolo unde se află trei zei, ei sunt zei. Acolo unde se află doi sau unul, eu sunt cu el”.

31. Iisus a spus: „Niciun profet nu este primit în satul său. Un medic nu se îngrijește⁴ de cei care îl cunosc”.

32. Iisus a spus: „O cetate înălțată pe un munte înalt (și) întărită e cu neputință să cadă, după cum nici nu va putea să rămână ascunsă”.

33. Iisus a spus: „Cele ce vei auzi în urechea ta (și) în cealaltă ureche, vestește(-le) de pe acoperișurile casei tale. Căci nimeni, într-adevăr, nu aprinde o lampă spre a o așeza sub un obroc, nici nu o pune într-un ungher ascuns; ci o pune pe un stativ pentru ca oricine intră și iese să vadă lumina sa”.

¹ „A sărbători sabbatul ca sabbat”: lit. „a face ca sabbatul”, traducerea grecescului *sabbatizeîn*.

² Sau „pentru că”.

³ „Se vor căi”, „se vor converti” (gr. *métanoiēn*).

⁴ Sau „vindecă” (gr. *thérapeîn*).

34. Iisus a spus: „Dacă un orb călăuzește pe un alt orb, cad amândoi într-o groapă”.

35. Iisus a spus: „Nu este cu puțință ca cineva să intre în casa celui puternic ca să o ia¹ cu sila, până ce nu îi va lega mâinile: atunci îi va răvăși casa”.

36. Iisus a spus: „Nu vă îngrijiți de dimineața până seara și de seara până dimineața de cele ce veți îmbrăca”.

37. Ucenicii i-au spus: „În ce zi te vei arăta nouă și în ce zi te vom vedea noi?” Iisus a zis: „Când vă veți lepăda de rușinea voastră², când vă veți lua veșmintele, le veți pune sub picioarele voastre, asemenea pruncilor, și le veți călca, atunci [îl veți vedea] pe fiul Celui care e viu, și nu vă veți înfricoșa”.

38. Iisus a spus: „De multe ori ați voit să auziți aceste cuvinte pe care Eu vi le spun, și nu aveți pe nimeni altul de la care să le auziți. Vor veni zile în care mă veți căuta și nu mă veți găsi”.

39. Iisus a spus: „Fariseii și scribii au primit cheile Cunoașterii³ (și) le-au ascuns. Ei nu au intrat și, pe cei care au vrut să intre, ei nu i-au lăsat (să intre). Însă voi fiți prevăzători ca șerpii și neprihăniți ca porumbeii”.

40. Iisus a spus: „Un răsad de viță a fost sădit în afara Tatălui și, întrucât n-a apucat să se-ntărească, va fi smuls din rădăcina sa și va pieri”.

41. Iisus a spus: „Celui ce are în mâna sa, i se va mai da, iar celui ce nu are, chiar și puținul pe care îl are i se va lua”.

42. Iisus a spus: „Fiți vremelnici!”

43. Discipolii i-au spus: „Cine ești tu, tu care ne spui asta?”
<Iisus le-a zis>: „Oare nu știți cine sunt, din cele ce v-am spus?

¹ „Să o ia” sau „să îl (= cel puternic) ia”.

² Sau „vă veți despuia de rușinea voastră”. Poate: „vă veți dezbrăca fără să vă fie rușine”. În favoarea acestui ultim sens, vezi *Pap. Oxy. 655*, rândurile 2-23.

³ „Cunoașterii”, ale gnozei (gr. *gnōsis*).

Voi ați devenit asemenea iudeilor, căci ei îndrăgesc copacul (și) urăsc rodul lui, și îndrăgesc rodul (și) urăsc copacul”.

44. Iisus a spus: „Celui ce hulește împotriva Tatălui, i se va ierta, și celui ce hulește împotriva Fiului, i se va ierta; dar celui ce hulește împotriva Duhului Sfânt nu i se va ierta nici pe pământ, nici în cer”.

45. Iisus a spus: „Nu se culeg struguri din măracini, nici smochine din ciulini; căci, într-adevăr, aceștia nu dau rod. [Un] om bun face un lucru bun din averea sa; un om rău face lucruri rele din reaua avere aflată în inima sa, și el spune lucruri rele, căci din prisosul inimii face el lucruri rele”.

46. Iisus a spus: „De la Adam și până la Ioan Botezătorul, dintre cei născuți din femei, nu este nimeni mai presus de Ioan Botezătorul, astfel că ochii lui nu vor fi spărți¹. Și mai zic: acela dintre voi care se va face mic va cunoaște Împărăția și va fi mai presus decât Ioan”.

47. Iisus a spus: „Nu este cu putință ca un om să încalce doi cai sau să întindă două arcuri, și nu este cu putință ca o slugă să slujească doi stăpâni, căci l-ar cinsti pe unul și l-ar jigni pe celălalt. Nimeni nu bea vin vechi și nu voiește degrabă să bea vin nou. Și nu se toarnă vin nou în burdufuri vechi, ca nu cumva acestea să se rupă, și nici nu se toarnă vin vechi într-un burduf nou, ca nu cumva acesta să se strice. Nu se pune un petic vechi la un veșmânt nou, căci se va destrăma”.

48. Iisus a spus: „Dacă doi fac pace între ei chiar în această casă, ei vor spune muntelui: «Mută-te!», și acesta se va muta”.

49. Iisus a spus: „Fericiți cei singuri și (cei) aleși², căci voi veți afla Împărăția. Cu adevărat, voi sunteți (ieșiți) din aceasta (și) la ea vă veți întoarce din nou”.

¹ Lit.: „fărămați”.

² Lit.: „singuraticii și aleșii” (*enmonakhos auō ensoṭp*); a se vedea nota de la *logion*-ul 16.